

Victor NEUMANN (Coordonator) ISTORIA BANATULUI
Studii privind particularitățile unei regiuni transfrontaliere,
Editura Academiei Române, București, 2015, 620 p.

*Lansarea cărții la Universitatea din București,
Sala Senatului/Stoicescu, 18 iunie 2015*

Prof.univ.dr. Romiță IUCU

Prorector al Universității din București, moderatorul discuțiilor

Vă rog să-mi permiteți să vă spun că am așteptat de la vârsta de patrusprezece ani această lucrare. Îmi aduc aminte că eram elev la Liceul Pedagogic din Timișoara și m-am dus acasă în satul bunicilor mei, către Valea Carașului. Noi suntem din Timișoara, ai mei din Banat. Din Timișoara, din Timișoara, da de unde? Să-mi localizez mai clar originile, este vorba de o localitate care se numește Mercina/Margina. Am fost fascinat că pe turla bisericii era inscripționat anul 1782. Era o biserică ortodoxă foarte frumoasă. Am avut privilegiul înainte de revoluție să am o relație foarte specială cu Înalt Prea Sfințitul Nicolae Corneanu. I-am mărturisit că aș vrea să aflu mai multe informații despre biserică, despre sat. M-a trimis la o monografie mai veche. Am dat de ceva referiri istorice din Griselini. Vorbeam cu domnul profesor Neumann despre istoria Banatului. Am aflat că denumirea satului provine de la numele contelui de Mercy, care a colonizat niște crescători de viermi de mătase în zona respectivă. Am plecat din Banat, deși revin periodic cu plăcere, în special de Sfânta Maria Mare. Hora începe la ora 18 în curtea din spatele bisericii, oamenii sunt toți acolo, mixați cu zona romilor. Suntem o comunitate foarte comprehensivă, dornici să împărtășim asemenea bucurii și de a câștiga din toate spațiile culturale și etnice.

Aștept de mult această lucrare. Într-o dimineață, mergând la cabinetul domnului rector, am văzut-o. Am văzut leuțul bănațean, graficianul a fost foarte inspirat. Veți vedea că leul se regăsește și pe afișul lansării. Am luat cartea în mână și am dus-o așa către piept. Am fost foarte trist când am aflat că nu era pentru mine. Peste puțină vreme l-am întâlnit pe Bogdan Murgescu care mi-a spus: ”Am ceva pentru tine”. Era cartea, cu dedicație. Am luat-o aproape de piept și de sufletul meu domnule profesor, așa cum veți rămâne aproape și de sufletul nostru.

Distinși colegi, membri ai comunității academice, dragi bănățeni! Pentru mine e foarte important să vorbesc bănățenește. O fac acum în secunda asta, *io mi-s bănățan* și cu atât mai mare este cinstea și bucuria Universității din București și a mea personală să oficiem lansarea unui volum de mare importanță pentru comunitatea noastră academică. Nu vorbesc numai de istoricii care se bucură și vor savura și studia documentele într-un context foarte analitic și specific muncii și metodologiei de cercetare pe care domniile lor o aplică, ci și despre lumea culturală. Să știți că în sală avem alături doi rectori, prezența fizică a domnului rector al Academiei Naționale de Arte din București cu care suntem înfrățiți, și, prin prezența mea, a domnului rector al Universității din București, domnul profesor Mircea Dumitru, care fizic nu e alături de noi, este peste ocean, dar care să știți că a sprijinit și și-a dorit ca această carte să fie lansată public, astăzi, aici. Îi vom spune, îi vom povesti din frumoasele momente pe care le-am trăit împreună.... Iată-i și pe ceilalți care au venit în sală, mult așteptați, vorbesc despre comunitatea noastră largă, academică românească, dar și de bănățenii care își iubesc, respectă și cinstesc oamenii mari care i-au pus în valoare. Cred că rolul domnului profesor Neumann și al colegilor săi care au colaborat la acest volum este acela de a fi creat un echilibru între așteptările unei comunități academice, științifice și așteptările unei comunități pe care unul ca mine o reprezintă azi aici.

Cu acordul Domniilor lor, vă rog să îmi permiteți ca primul dintre vorbitorii pe care vom avea cinstea să-i ascultăm astăzi să fie domnul academician Răzvan Theodorescu.

Acad. prof. univ.dr. Răzvan THEODORESCU
Istoric, președinte al Secției de Artă și Istoria Artei a Academiei Române

E un moment nu numai de bucurie științifică, ci și de melancolie strict omenească pentru că primul dintre doctoranzii mei din 1990 este acum, nu numai profesor al universității timișorene, nu numai un autor foarte cunoscut pe plan internațional, dar este și cel care a dus la capăt un plan despre care mi-a vorbit acum 30 de ani. Este vorba de Victor Neumann. N-am să-i fac o Laudatio, nici nu are nevoie, dar vreau să vă spun că Victor Neumann, care este un istoric al culturii europene, al culturii, în special al culturii Mitteleuropei pe care o cunoaștem prea puțin, este un fiu al Banatului care de la primele pagini pe care mi le-a dat, cred că la Timișoara, cu decenii în urmă, a ținut într-un fel sau altul să alcătuiască, nici el nu știa atunci cum, o istorie a Banatului.

Eu mergeam des la Timișoara în acea perioadă. Teza mea de doctorat privea în bună parte și zona Banatului și încă de pe atunci elaborasem o teză care astăzi a devenit un proiect al UNESCO și mă bucură că prietenul Adrian Cioroianu, viitor ambasador al României la UNESCO, este aici. Proiectul meu, al coridoarelor culturale ale sud-estului european, este astăzi este un proiect sub patronajul președinților statelor din Sud-Estul Europei. Pe atunci la asta lucram și curând Victor Neumann s-a dovedit un admirabil discipol atunci când a venit și mi-a arătat studiul său despre coridoarele culturale ale Europei Est-Centrale. Îl consider pe Victor Neumann, din acest punct de vedere, unul dintre continuatorii a ceea ce am început eu.

Evident, când a venit cu acest volum - *Istoria Banatului* - , nu știam că va apărea în condiții grafice atât de impresionante. M-a impresionat nu numai orizontul său științific și al colaboratorilor săi, ci și felul în care a știut *sine ira et studio* să adune, în sensul cel mai bun al cuvântului, într-un buchet, cincisprezece autori, istorici, istorici de artă, sociologi, venind din orizonturi geografice diferite.

Eu sunt de multă vreme un partizan - am primit și critici pentru acest lucru - a ceea ce germanii numesc *Landesgeschichte* și anglo-saxonii *the modern regionalism*. Îl citez pe Bogdan Murgescu, aici prezent, primul istoric din generația tânără care a fost de acord cu mine în 1987 nu numai asupra periodizării istoriei românești, dar și asupra unui lucru pe care în numele acestui *Landesgeschichte* îl spuneam într-o carte - care cu greu a trecut atunci - cum că tocmai de aceea România e atât de interesantă, istoric, antropologic, geografic, geo-istoric, pentru că diversele zone ale României au avut evoluții separate și specifice și că această specificitate face pajiștea aceea despre care cândva scria Geo Bogza și nu cazarma pe care, eu, personal o detest. Banatul este din acest punct de vedere, cum o arată și acest volum cu asupra de măsură, un extraordinar exemplu. În 1988 scriam despre diferențele fundamentale culturale între Moldova și Muntenia până la Mica Unire a lui Cuza, lucru care mi-a fost reproșat de prieteni. Am continuat disputa. În cazul acestui volum, ca niciodată, cei cincisprezece autori și coordonatorul au reușit să îmbine diferite puncte de vedere, așa cum am spus-o și în prefață.

Zilele trecute, în Aula Academiei, am făcut o prezentare cu mai mulți colegi străini și printre primele proiecții pe care le-am comentat au fost acelea de la Cenad. Spuneam că acolo benedictinii și călugării bizantini se-ntâlneau înainte de anul 1000, că nu cunosc decât două spații europene unde, confesional și artistic, s-au putut produce asemenea coexistențe și coabitări, unul este Banatul și celălalt este Italia meridională. Sunt singurele regiuni care, din acest punct de vedere, o dată cu

formarea Europei în jurul anului 1000, prezintă un interes major. Găsești aici motive să înțelegi europenitatea Banatului, acea europenitate care a fost atât de anapoda înțeleasă în 1990. Banatul este întotdeauna, ne place sau nu, ca și toată zona Crișanei și a Aradului, un spațiu românesc care este cu un pas înainte spre Europa occidentală, ceea ce nu înseamnă că este un merit. Există alte spații care sunt cu un pas înainte spre Balcani sau cu un pas înainte spre Răsărit. Eu nu fac aici diferențe valorice. Cine știe ultima mea carte, *Cele două Europe*, înțelege bine la ce mă refer.

Când l-am cunoscut pe Victor Neumann, am învățat de la el atunci o serie de lucruri pe care nu le știam despre coabitări, despre coabitarea evreilor cu ortodoxia creștină, o ortodoxie atât de complicată în această regiune în ceea ce privește legăturile pe care le avea cu aceea a Țărilor Românești, dar și cu ortodoxia sârbească; la fel, problemele catolicismului și acelea ale greco-catolicismului. Țineți minte încă locul cu totul special prin care Banatul, Lugojul și dispărutul ierarh Nicolae Corneanu au avut legătură cu această chestiune și de care se speriau bucureștenii, valahii și moldovenii. Se speriau de câte erezii se pot petrece acolo, fără să înțeleagă o specificitate spirituală a acestui Banat. Am învățat aici, de pildă, de acel pacifism bănățean în vremea memorandismului ardelean și am înțeles niște lucruri din perspectiva a cu totul alte țărâmurii. De pildă, de curând am făcut o cercetare, în care sper că am demonstrat, cum în zonele Albei-Iulii s-au creștinat primii unguri înaintea creștinării din Panonia. Legătura pe care am făcut-o pentru epoca din jurul anului 1000 între zona transilvană a Albei Iulii și zona bănățeană a Cenadului n-o făcusem atunci când în tinerețe publicasem *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești – secolele X-XIV*. Am făcut-o acum și m-am bucurat să văd că acest loc al Banatului este unul special și față de Ardealul învecinat.

Asta este cercetarea pe care noi trebuie s-o facem. Dacă vreodată, ceea ce nu cred că o se întâmplă, fiecare mare provincie istorică va avea o asemenea monografie vom fi mult mai bogați. Numai că noi nu știm să fim bogați. Mă bucur că este aici academicianul Ioan Păun Otiman, care multă vreme a fost secretarul general al Academiei, chiar în vremea în care noi tipăream cele zece volume din *Istoria României*. Noi până azi am fost incapabili să avem o istorie în limbi străine a românilor. À propos de Banat, spuneam în Aula Academiei, noi până astăzi nu suntem capabili să avem o copie a celui mai mare tezaur european de la începuturile Europei, care este tezaurul de la Sânnicolaul Mare. În schimb, bulgarii și ungurii au fiecare câte o copie după acest tezaur bănățean care este o adevărată sinteză, o lume carolingiană, bizantină, islamică, iraniană.

A fost bucuria și onoarea mea să prefătez acest volum. Dincolo de această *Istorie a Banatului* nu văd ce ar mai putea realiza această generație în ceea ce privește studiile parțiale. Vă felicit că ați ajuns la formula Institutului de Studii Bănățene. Îți mulțumesc Victor încă o dată că ai revenit la bătrânul tău dascăl, tu care ești încă tânăr și ferice și vă felicit pe toți membrii acestui ilustru corp de autori. Domnule președinte al Filialei Timișoara a Academiei Române, mulțumesc pentru tot sprijinul pe care l-ați dat și să știți că patronați din punct de vedere istoric un grup foarte select la Timișoara.

Acad. Ioan Păun OTIMAN

Președinte al Filialei Timișoara a Academiei Române

În această prea selectă lansare de carte, fără a încerca să-l copiez pe colegul meu, pe academicianul Răzvan Theodorescu, voi începe și eu, asemeni Domniei Sale, exprimându-mi bucuria deosebită a faptului că astăzi, iată, iese de sub tipar la lumina zilei o carte importantă care scoate în evidență Banatul așa cum a fost el, așa cum îl înțelegem astăzi, mai cu seamă așa cum îl privim în viitor. Mă bucur în primul rând ca bănățean, ca nepot și strănepot de grănicer din Regimentul 13 grăniceresc, de unde mă trag și în același timp mă bucur în mod deosebit pentru faptul că într-un fel sau altul am contribuit la apariția acestei lucrări deosebit de importante, mai cu seamă prin nenumăratele discuții pe care le-am avut cu profesorul Neumann de-a lungul timpului, încă în urmă cu zece-doisprezece ani, cu privire la nevoia culturii, științei din Banat, pentru a se scrie o istorie a Banatului. Iată că astăzi avem această bucurie și îl felicit pe profesorul Neumann pentru această deosebită realizare științifică, desigur împreună cu cei 15 colaboratori apropiați care aparțin diverselor centre, nu numai din Banatului românesc, ci și din Banatul sârbesc, din Banatul unguresc și din alte zone așa cum arată colectivul, echipa de autori.

Eu nu sunt istoric și, prin urmare, vă rog să nu așteptați de la mine să discut cartea din punct de vedere strict istoric, dar voi face câteva referiri care mi se par deosebit de importante pentru un cititor care se află la prima filă a acestei cărți și anume: atunci când va citi fie în prefața domnului academician Răzvan Theodorescu, fie în studiul introductiv al profesorului Neumann despre Banatul unguresc, Banatul otoman, Banatul imperial, Banatul sârbesc, evident, Banatul românesc, despre Banatul țară de coroană și așa mai departe, se poate duce cu gândul la perioadele pe care le-a parcurs

Banatul sub diverse stăpîniri. Folosesc acest cuvânt <stăpîniri>, deși nu îmi place prea mult, dar îndelungatele perioade în care Banatul a aparținut diverselor zone politice și juridice a lăsat urme asupra vieții prezente. Spun și eu, asemeni domnului Răzvan Theodorescu, dar dintr-un alt punct de vedere.

În opinia mea, ca bănățean, Banatul este un studiu de caz foarte important pentru ceea ce înseamnă o zonă multiculturală, plurilingvă, interconfesională și mai presus de toate, poate, o zonă a echilibrului și mai cu seamă a păcii sociale. În decursul timpului nu veți găsi multe perioade de convulsii interetnice în Banat, deși au fost și acestea, dar care nu au lăsat urme. Dimpotrivă, această armonie interetnică, gândiți-vă numai că în fiecare an de una dintre sărbătorile mari de peste an de la Catedrala Mitropolitană, frumoasa, impresionanta noastră catedrală din Timișoara, are loc o slujbă care este oficiată de unul sau mai mulți preoți ortodocși, greco-catolici, reformați, evanghelici, baptiști, luterani, nici nu mai știu câți, inclusiv un om extraordinar, care din păcate nu mai este printre noi, este vorba de rabinul Ernest Neumann, care a purtat același nume cu al profesorului și istoricului Neumann.

Vă rog să îmi spuneți câteva, poate patru cinci locuri din Europa, unde are loc o asemenea slujbă atât de frumoasă? Aceasta explică o evoluție, o sedimentare a acestor raporturi rezultate ca urmare a colonizărilor din Banat, foarte frumos tratate de colegul Neumann împreună cu echipa sa. Sigur, ele pot fi privite din nenumărate puncte de vedere, mai ales al Habsburgilor, al împărătesei Maria Terezia, legate de interesele economice. Populațiile colonizate proveneau din zonele germane și austriece și ele au servit imperiul, dar nu numai imperiul. Românii și coloniștii germani din satele regiunii și-au împrumutat reciproc tradiții, obiceiuri, chiar au mers mai departe, s-au încuscrit. Nu cunosc multe zone din Europa în care să existe o asemenea armonie socială.

Sigur că mai pot fi multe de spus la care cartea nu se referă, dar poate se va referi într-o ediție următoare. La Banatul economic, la premierele economice ale Banatului. În urmă cu două săptămâni am fost pe unul dintre cele mai frumoase și rar întâlnite trasee turistice ale României și ale Europei, pe Semeringul bănățean, de la Oravița la Anina. Din păcate, prea puțin pus în valoare de către statul nostru, care nu știe încă să valorifice asemenea excepționale realizări ale predecesorilor noștri. Imaginați-vă că în 1860, când încă nu exista dinamită, și nici picamer, când nu aveam alte ustensile, ci numai târnăcopul, pe o distanță de 35 de kilometri s-au realizat 14 de tunele, 20 de poduri și câte și mai câte care reprezintă această primă creație tehnică de mare valoare, prima cale

ferată de pe teritoriul actual al României. Aș putea să continui, dar mă opresc aici, felicitându-l încă o dată pe colegul Neumann. Am avut mare interes pentru apariția acestei cărți, am susținut-o, o susțin în continuare, așteptăm și volumele următoare pentru că încă se pot spune multe pe alte domenii despre istoria Banatului. Vreau să îi mulțumesc cu mare sinceritate domnului academician Răzvan Theodorescu care a scris așa o frumoasă prefață acestei lucrări și, evident, Dvs. Tuturor, care v-ați făcut timp să participați la lansarea acestei cărți. Sigur, cu speranța că și în viitor vom mai avea ocazia de a participa la astfel de reuniuni deosebit de importante! Vă mulțumesc !

Prof.univ.dr. Adrian CIOROIANU

Istoric, decan al Facultății de Istorie a Universității din București

Distinsă audiență, domnilor academicieni, distinși colegi! Dincolo de plăcerea de a-l vedea pe Victor Neumann și de a vă reîntâlni pe Dvs. rămâne onoarea de a vorbi despre o asemenea carte în condițiile în care aș vrea să insist pe trei idei principale. În primul rând, despre această problemă foarte importantă a regiunilor culturale, politice din această țară, regiuni cu tot ce presupun ele, de la etnie până la particularități sociale sau economice. În al doilea rând, să vorbesc despre carte, despre cartea văzută ca proiect și în fine vă rog să îmi permiteți plăcerea de a spune câteva cuvinte despre autor, despre coordonator, pentru că în egală măsură ca și distinșilor domni academicieni mi-e foarte drag și dincolo de acest sentiment am și o mare stimă intelectuală.

În privința regiunilor sau a regiunilor transfrontaliere pe care această carte o detaliază, toți avem o admirație pentru Banat sau să o spun mai direct și noi oltenii admirăm Banatul, ceea ce este un compliment suprem. Dacă Banatul este admirat de olteni înseamnă că este ceva foarte important. Și scoțând din ecuație experiența personală, așa cum spunea domnul Otiman, printre lucrurile pe care le consider importante în viața mea se află și faptul că sunt membru al Asociației Timișoara Capitală Culturală 2021 și că am servit Timișul în calitate de senator în Parlamentul României. Sunt lucruri cu care mă mândresc la modul cel mai sincer! Vorbea domnul academician Răzvan Theodorescu despre coridoarele culturale, un lucru atât de important pentru că noi tindem să vedem regiunile ca fiind piese de puzzle care s-au asamblat în urma unor decizii politice. Vă aduceți aminte, în decursul anilor, sfârșit de ani '70, dar mai ales în anii '80, aproape că nici la buletinul meteo nu se mai vorbea despre regiunile noastre tradiționale, se foloseau sintagmele nord-est, nord-vest, etc., ca și cum aceste importante și frumoase regiuni ale României ar constitui un pericol pentru unitatea națională.

Demersul lui Victor Neumann și al colegilor și colaboratorilor săi trimite la acest concept de coridor cultural, pe care domnul academician Răzvan Theodorescu îl amintea aici. Ce poate fi mai reprezentativ decât un astfel de coridor care leagă inclusiv Banatul, atât de departe de Dobrogea, care la rândul ei consider că este una dintre cele mai fascinante regiuni ale României. Victor Neumann și colaboratorii săi vorbesc despre valoarea diferenței începând cu epoca iluminismului, cu acele colonizări pe care academicianul Paul Otiman le amintea, cu luminile politică și socială pe care Imperiul Habsburgic le-a adus aici. Ca specialist în istorie contemporană, vă dați seama că m-am apropiat poate mai târziu decât ar fi meritat de valoarea pe care istoria modernă a acestor locuri o are. Poate mai târziu decât ar fi trebuit mi-am dat seama că nu poți înțelege istoria contemporană a Europei dacă nu cunoști această fascinantă istorie modernă a României, cu toate regiunile ei. Importanța pe care cetatea Timișoarei a avut-o în perioada de apus a puterii otomane, însemnătatea pe care cetăți precum Belgrad și Timișoara o aveau în accepțiunea Imperiului Otoman, imperiu ce își dorea să ajungă, ceea ce nu s-a întâmplat, în inima Europei, la Viena. Din acest punct de vedere, capitolul re-europenizării Timișoarei corespunde cu prima parte a secolului al XVIII-lea.

Cine va scrie în continuare istoria Olteniei sub austrieci nu va putea face abstracție de exemplul pe care Banatul l-a oferit din acest punct de vedere al contaminării culturale, în sens pozitiv, dacă este să judecăm după consecințe. E motivul pentru care am fost profund impresionat de deschiderea acestui volum, de faptul că face o comparație între Banat și Transilvania. Un lucru admirabil pentru că, din păcate, în mintea multora dintre noi - și nu mă refer doar la studenții noștri, care mai au șansa recuperării -, ci la oameni cu mult mai maturi care încă fac o confuzie între Banat și Transilvania sau între Banat, Transilvania și Maramureș. Cine putea mai bine decât Victor Neumann să coordoneze un astfel de volum dedicat Banatului? Nu vreau să spun că ar fi fost singurul, dar de departe cred că este unul dintre intelectualii cei mai activi în ultimele două decenii prin toate conferințele pe care le-a organizat sau prin toate conferințele pe care le-a susținut în țară și în străinătate; este unul dintre intelectualii ce a vorbit cel mai pofund, cel mai avizat și cel mai echidistant din punct de vedere metodologic despre această atât de importantă regiune transfrontalieră.

În privința cărții nu pot decât să felicit Editura Academiei pentru apariția unui astfel de volum în condiții atât de elegante, faptul că ne-a reunit astăzi pentru a ne mărturisi admirația și mulțumirile față de cei care l-au redactat, faptul că pe cuprinsul a 600 de pagini este tratat complet, dar în același timp fragmentat pe diverse teme, un răstimp de istorie relativ scurt, din secolul al

XVIII-lea și până în perioada de după primul război mondial. Abia în ultimul capitol, pe care Victor Neumann l-a scris și l-a adăugat acestui volum, abia spre finalul acestui impozant excurs, se află o trecere în revistă a Banatului interbelic. Așadar, cea mai mare parte a volumului vorbește despre secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Într-adevăr, cum spunea domnul Otiman, poate că este începutul unui tip de istorie regională pe care România l-ar merita în egală măsură. De ce Dumnezeu noi avem probleme astăzi cu regionalizarea politică a României, de ce aceasta rămâne un capitol încă neîncheiat în activitatea noastră politică parlamentară, în dezbaterile de idei, când această carte și altele de acest gen arată că ea există? Și pentru oamenii de cultură, cei care știu să citească harta propriei lor țări, aceste lucruri par foarte naturale. Admirând regionalitatea și fiind conștienți de regionalizarea culturală, dându-ne seama că ea dă valoare statului în care suntem, de ce Dumnezeu toate aceste lucruri ne împiedică să dăm curs unei regionalizări politice în măsură să stea în picioare? Sigur că aceasta este o întrebare care ne macină pe fiecare, dar nu e momentul și nu este întâlnirea noastră cea datoare cu un răspuns. Doar să repetăm faptul că diferențierile culturale și regionalizările culturale există - faptul că Banatul arată într-un fel și Moldova de Nord în altul, sau Dobrogea în altul, - sunt foarte binevenite pentru țara noastră și nu reprezintă niciun fel de amenințare.

Toți cei 15 autori, indiferent de universitățile dinspre care vin, indiferent de mediile intelectuale de care aparțin, din Serbia sau Germania, din Ungaria sau România, cu toții servesc această idee și se regăsesc în acest discipolat pe care Victor Neumann îl ilustrează de ani de zile. Admirația pe care el a avut-o față de Reinhart Koselleck, al cărui discipol a rămas, al cărui admirator a fost în egală măsură și care, sunt convins, spre sfârșitul vieții l-a admirat în egală măsură pe Victor Neumann, aceasta este explicația pentru care consistenta bibliotecă a lui Reinhart Koselleck se regăsește acum în gestionarea domnului Neumann în Centrul său de la Timișoara. Vă dați seama că acest istoric ilustru, Koselleck, ar fi putut lăsa oricui biblioteca și, mai ales, mai aproape de casă. Cu toate acestea, a vrut ca biblioteca să se regăsească în grija domnului Victor Neumann. Toți autorii au putut vedea acest lucru, majoritatea au vizitat Centrul de Studii Avansate în Istorie din Universitatea de Vest din Timișoara și cred că această admirație i-a animat la un moment dat pe fiecare dintr-ei în relația lor cu Victor Neumann. Și închei cu alte două, trei cuvinte de laudă pentru autor pentru că nu trebuie să ne ferim de acestea, până la urmă orice proiect editorial este datorat unor oameni. Cărțile nu se scriu singure, au nevoie de un editor, în acest caz de prestigioasa Editură a Academiei Române. Dar, mai ales, cărțile au nevoie de un coordonator și de autor.

După numeroasele volume cărora le-a fost autor, de această dată îl vedem pe Victor Neumann nu doar în ipostaza de autor, ci și în aceea de coordonator. Prefața domnului Răzvan Theodorescu subliniază îndeajuns nu numai importanța temei, dar și pregătirea omului care i-a pus pe colegii lui la lucru, i-a presat, pentru că știm cu toții cât de greu se alcătuiește un volum colectiv și mai ales unul de 600 de pagini. Închei prin a spune că dincolo de a fi prietenul nostru, dincolo de admirația pe care i-o purtăm, de complicitatea pe care o resimțim în raport cu Victor Neumann - un universitar strălucit și un om al cetății - ceea ce apreciez foarte mult la domnul Neumann este că e un discipol al luminilor, un discipol al acestui fragment de istorie europeană care a însemnat Secolul Luminilor, cu incredibilele lui consecințe benefice asupra culturii europene. Și cred că niciodată nu e prea mult să vorbim despre lumini mai ales că secolul nostru pare să intre într-o perioadă în care moștenirea luminilor va fi repusă în discuție și acasă la noi, nu numai în Franța și Germania. Moștenirea culturală a luminilor trebuie pusă în discuție, iar a avea un coleg universitar atât de dedicat acestei moșteniri culturale, atât de dornic să lege istoria regiunii sale de frumoasa istorie a luminilor europene nu face decât să ne bucure! Vă mulțumesc mult de tot!

Prof.univ.dr. Bogdan MURGESCU

Istoric, director al Școlii Doctorale a Universității din București

Nu este deloc simplu să vorbești după domnii academicieni Răzvan Theodorescu și Ioan Păun Otiman sau după domnul coleg Adrian Cioroianu, pentru că multe dintre lucrurile pe care doream și eu să le spun s-au spus deja. S-au spus deja multe lucruri bune despre colegul și prietenul Victor Neumann și aici eu doar aș adăuga un lucru sau două. Amintirea susținerii sale strălucite de doctorat în 1992, eu fiind încă tânăr asistent, când am avut privilegiul să văd o teză de înaltă ținută. Apoi, faptul că de vreo zece ani am avut privilegiul de a avea o interacțiune mai strânsă și să ne legăm printr-o prietenie mai strânsă. Am avut privilegiul de a ne adăpa la energia și la subtilitatea intelectuală a domnului Neumann pentru că aici domnul Neumann nu este doar un istoric și un intelectual de înaltă clasă și care are finețea analizei, dar este și un animator al cercetărilor istorice și al vieții culturale în ansamblul ei. Este un lucru extraordinar să interacționezi cu un asemenea om și să câștigi energie pozitivă, stimulat fiind și în direcția istoriei conceptuale, sens în care am și colaborat.

Văzându-i preocupările de istorie regională, de surprinderea complexității și a particularității Banatului, am să spun că acestea sunt lucruri extraordinare și care atestă valoarea domnului Neumann. S-a spus aici și nu voi reveni despre grupul atât de frumos de cincisprezece autori din mai multe țări, din mai multe domenii, istorici, arhitecți, specialiști în istoria literaturii, în științele educației, un preot etc. Sunt cincisprezece autori, dar douăzeci și trei de contribuții. Unii dintre autori au mai multe capitole sau studii în acest volum. Totuși, el este foarte încheșat, foarte bine structurat și dens. Are un focus geografic care este Banatul de dinaintea de divizările teritoriale de după primul război mondial, deci Banatul în întregul său și un focus cronologic. Sigur, sunt mici excursuri înainte de 1718 sau după 1918, dar, în esență, întregul volum se concentrează pe cele două secole de stăpânire, aceea habsburgică a împăratului de la Viena și, mai apoi, aceea cezaro-crăiască dintr-o epocă mai apropiată de noi.

Am o mică rețineră, care devine și o obiecție rezultată din studiile mele de tinerețe. Mi se pare că va merita la un moment dat să fie încorporat în mai mare măsură și trecutul otoman al Banatului, care este el însuși o perioadă de foarte interesantă de pluriculturalitate, atât etnic, cât și religios. Este un fenomen sub stăpânirea Semilunii, văzută în epocă drept altceva decât Europa creștină, dar care, totuși, este până la urmă un fenomen de istorie europeană foarte interesant și care se conturează acolo. Sigur că a existat după aceea (după stăpânirea otomană) o falie, o voință de a o șterge cu buretele, chiar din partea Habsburgilor. Apoi, poate într-o măsură excesivă, același lucru s-a petrecut prin memoria celor ce au trăit și trăiesc în secolele al XX-lea și al XXI-lea, o memorie orientată pro-occidental. Eu pledez pentru ca la un moment dat unele continuări [ale studiilor privitoare la Banat] să aducă laolaltă și trecutul acesta otoman, perioada medievală a unui Banat care este extrem de interesant și care a fost, un timp, curtea regelui Carol Robert de Anjou. Sunt multe lucruri care ar putea să fie puse în valoare, după cum la un moment dat va trebui văzută [regiunea] sub toate fațetele ei și pentru perioada interbelică. La fel, pentru perioadele ulterioare. De exemplu, în ce măsură și cum s-a reușit salvarea unei multiculturalități și a unei tradiții pluraliste a societății chiar și în contextele destul de dificile cum au fost acelea din deceniile de după al doilea război mondial.

Volumul acesta este extraordinar când îl citești. Sunt foarte multe lucruri extrem de diverse, dar foarte interesante și care se leagă foarte bine între ele. Îți stimulează mintea. Poți să citești despre particularitățile regionale ale barocului, evident despre reformele Habsburgilor de secol al XVIII-lea, despre presa culturală sârbă de secol al XIX-lea și despre care noi știam atât de puține.

Cît despre învățământul bănățean, cartea include o contribuție remarcabilă a unui tânăr doctor al domnului Neumann, domnul Áron Kovács. Studiul său conține detalii, cu minuțiozitate prezentate, despre învățământul din Banat în perioada monarhiei dualiste. Este surprinsă într-un mod extraordinar evoluția învățământului, de la grădiniță și până la toate formele de licee, de la seminariile teologice și rețeaua școlară pînă la planurile de învățământ. Efectiv este o plăcere să vezi seriozitatea acestui studiu. Cât de multe lucruri sunt de aflat, inclusiv despre încercările, neconcretizate la acea dată (înainte de primul război mondial), de a se fonda o universitate la Timișoara.

Un alt studiu se referă la istoriografia sârbă și la felul cum s-a raportat aceasta la divizarea Banatului după primul război mondial. Voi remarca, de asemenea, echilibrul contribuțiilor, al fiecăreia în parte și al volumului în întregul său. Pentru acest echilibru, mă voi referi puțin și o să dau și un mic citat din studiul domnului profesor László Marjanucz de la Universitatea din Szeged, istoricul ce scrie despre colonizările habsburgice în Banat în secolul al XVIII-lea. E un studiu foarte serios, cu tabele și cu o analiză calitativă. Fără ezitare, acesta arată că în pofida colonizărilor care au fost foarte intens promovate, majoritatea populației din Banat era românească la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Românii, împreună cu sârbii și cu ceilalți ortodocși, formau peste trei sferturi din populația Banatului. Vorbind despre pluralismul cultural și religios al regiunii, autorul conchide foarte firesc: "...în acest fel Banatul s-a format în spiritul modern european, ceea ce a fost mai important decât cultivarea limbilor, religiilor și originilor comunitare". Mi se pare că este foarte important ca întotdeauna să vedem ceea ce ne leagă și nu ceea ce ne desparte și cred că din acest punct de vedere volumul *Istoria Banatului* aduce un foarte mare serviciu culturii române, celei regionale și țării în întregul său.

Prof. univ. dr. Victor NEUMANN

Universitatea de Vest din Timișoara/Institutul de Studii Bănățene al Academiei Române

Vă mulțumesc foarte mult domnule profesor Romița Iucu pentru moderarea acestei întâlniri emoționante, pentru faptul că invocați cu atît de puternice sentimente tradițiile bănățene. La fel, pentru că aveți un limbaj și un mesaj academice. Toate, mă bucură foarte mult. De asemenea, vreau

să mulțumesc în mod deosebit domnilor academicieni Răzvan Theodorescu și Ioan Păun Otiman, colegilor mei, profesorilor Adrian Cioroianu și Bogdan Murgescu pentru prezentarea cărții, pentru analizele făcute pe marginea unor segmente importante din cartea *Istoria Banatului*, pentru sugestiile sau observațiile formulate, precum și pentru aprecierile măgulitoare la adresa mea. Nu putem să discutăm despre o regiune fără s-o comparăm cu alta, despre istoria unei națiuni fără s-o comparăm cu istoriile altor națiuni. Domnul acad. Răzvan Theodorescu m-a ajutat și m-a stimulat nu numai prin sfaturi, dar și prin recomandări bibliografice, prin numeroase întrebări și critici. S-a invocat aici ideea de coridoare culturale, una excepțională, pe care domnul academician a promovat-o în anii 80 ai secolului trecut. Am găsit-o ca fiind foarte fecundă pentru studiile mele despre Banat și despre Europa Centrală. Domnul academician a promovat-o pentru Peninsula Balcanică, asociindu-i Bizanțul și lumea bizantină, eu am continuat-o pentru Europa Centrală și Est-Centrală, stăruind asupra a ceea ce ne leagă de Europa de Vest.

Vreau să remarc aici faptul că domnul acad. Ioan Păun Otiman m-a stimulat adesea în elaborarea cărții. Am avut și discuții în contradictoriu, dar de fiecare dată am convenit că vom duce munca de cercetare și de redactare a cărții la bun sfârșit. Știți prea bine, trebuie mult timp, multă informație, îndrăzneală, consecvență pentru a da viață unui asemenea proiect. Apoi, organizarea de conferințe internaționale, selecția temelor, cooperarea cu diverși colegi din România, Serbia și Ungaria, formarea echipei, programul. Toate au fost importante în pregătirea unei cărți ce s-a dorit de la bun început una de referință.

Identitățile colectivă, culturală și regională, s-au născut în Banat o dată cu secolul al XVIII-lea. De altfel, conștientizarea vieții confesionale - se vede limpede și din prezentările Dvs. - apare în secolul al XVIII-lea. S-a subliniat foarte bine de către profesorul Cioroianu, iluminismul este cel ce promovează modernitatea și cel ce-i va conferi o identitate aparte și regiunii Banat. Nu întâmplător m-am oprit la perioada 1718-1918, una în care se creionează, prin colonizări, multiculturalitatea modernă, dar și dezvoltarea economică, emanciparea fiecărui grup social. E vorba de timpul în care comunitățile lingvistice își fac simțită prezența prin tipărituri, prin școli și asocieri culturale, de la aceea de limbă română și de limbă sârbă, la acelea de limbă germană, maghiară, slovacă, bulgară, idiș, ladino, etc. Imperialii sunt cei ce creează școlile. Despre ce putem vorbi înainte, în vremea stăpînirii turcești? Vorbim doar de sultan și de câteva personalități pe care acesta le trimite la Timișoara. Sunt foarte frumoase urmele găsite la Timișoara, ele sunt vizibile în Piața Libertății, în

Piața Unirii și în Piața Sfântu Gheorghe. E adevărat, merită a fi conservate, căci dau seamă despre un spațiu îndelung disputat, despre straturi diverse de civilizație. Nu dau seamă însă de particularitățile identitare locale, regionale, zonale. Otomanii nu au fost interesați în mod special de regiune, de administrarea ori de infrastructura ei. S-au servit de aceasta doar ca punct strategic. La sfârșit de secol al XVII-lea și început de secol al XVIII-lea, regiunea a fost foarte săracă, situația localnicilor fiind aproape disperată. Imediat după cucerirea și integrarea în imperiu, în 1718, austriecii au desecat mlaștinile, au construit drumurile, au cultivat pământurile. În jurul Timișoarei, pământurile fuseseră inundate, neglijate, mlaștinile ce înconjurau orașul favorizând înmulțirea țânțarilor, răspândirea epidemiilor și decesul unor întinse segmente ale populației locale sau nou colonizate. De exemplu, din cauza malariei, coloniștii catalani așezați la Zrejanin/Bechiercul Mare/Nagybecskerek, localitate cunoscută și sub numele de Noua Barcelonă, au dispărut cu toții într-un timp foarte scurt.

Am gândit această istorie ca o necesitate de a inventaria ceea ce s-a produs până acum din punct de vedere științific, de a avansa în cercetările de arhivă, de a contextualiza și a regândi evoluția regiunii în temeiul interogațiilor și al comparațiilor cu privire la administrații, politici, societate, culturi, identitate regională, limbaje și mesaje. Am evitat orientările comunitariste și naționaliste, în schimb, am evidențiat multi- și interculturalitatea ce a conferit particularitate regiunii. Concluziile – atâtea câte există – le-am formulat, împreună cu echipa, după mai multe dezbateri. Alteori, m-am și ne-am limitat la prezentarea faptelor, evenimentelor, personalităților, instituțiilor, lăsând în seama cititorului concluziile. Ne-am propus să abordăm istoria Banatului într-o formulă nouă, astfel încât să devină metodologic un util exemplu pentru alte proiecte similare ale istoriografiei române sau ale acelor din țările învecinate României. Istoria regională – istoria Banatului - am privit-o ca pe o istorie deschisă spre regiunile românești și europene deopotrivă. Cum știți și cum s-a menționat aici, Banatul este o regiune transculturală și transnațională, una ce se întinde pe un spațiu mult mai mare decât este astăzi acela aparținând României. Se întinde până aproape de Belgrad și până la podul de peste Tisa din Szeged. Ca mărime, este o regiune asemănătoare Olandei.

Mulțumită colegilor contributori, cred că am reușit să abordăm fațetele culturale, sociale și confesionale multiple ale istoriei regiunii. De aici, noutatea pe care istoricii o pot aprecia și valorifica în studiile și cărțile lor despre alte regiuni. De pildă, cred că astfel trebuie văzute și Bucovina, Maramureșul, Dobrogea. Prin prisma interferențelor cu lumile învecinate, cu regiuni, comunități, limbi și culturi aflate astăzi în alte state naționale. Nu trebuie să privim lucrurile din

trecut – cu atât mai puțin cele din prezentul nostru - prin intermediul prejudecăților și nici forțând înțelesul lor spre a le așeza în actuala configurație administrativă. Se cuvine să fim mai liberi, refuzând capcanele ideologice. Mai preciși și mai credibili în evaluarea comparativă a istoriilor naționale, a istoriei comune a Europei Centrale și de Sud-Est. În fine, suntem datori cu o rememorare culturală europeană în care să primeze similitudinile și nu diferențele ori adversitățile.

Am conceput și am lucrat volumul într-un asemenea registru, evidențiind diversitatea mișcărilor religioase, ortodoxia și greco-catolicismul, iudaismul și romano-catolicismul. Și, drept urmare, ne-au interesat raporturile dintre confesiuni, cum anume își dezvoltă fiecare grup o cultură în funcție de limbă, dar și cum anume se naște în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea un cod comun, un cod cultural multiplu. De aici și întrebările ce ne-au frământat: ce înseamnă Banatul în contextul Europei Centrale? E un experiment? Și dacă da, atunci cum definim experimentul? Prin numeroase exemple de istorie religioasă și de istorie comunitară am arătat cum că regiunea și întreaga zonă a excelat printr-o construcție, mai apoi, printr-o moștenire culturală multiplu codată. Există identități regionale – mai ales în spațiile disputate între diferite puteri politice și în acelea în care diferențele de limbă și religie nu au împiedicat coabitările pașnice – ce se definesc prin interferențe și în care persoanele sau comunitățile umane refuză așa-numitele specificități. Ortodocșii și catolicii au trăit împreună, față către față, nu doar în orașe, ci în toate satele din câmpia Banatului. Biserica ortodoxă într-o parte a pieței, cea catolică, în cealaltă parte. Lucrul acesta este foarte rar întâlnit în Europa. Raporturile, reciprocitatea împrumuturilor, spiritul comunitar, toate, erau de la sine înțelese. S-a întâmplat ca în aceste sate, comunitățile să vorbească și româna și germana, și sârba și maghiara. Alteori, trei limbi fiecare. În satele din Banat existau țărani fără școală sau doar cu școala elementară absolvită și care vorbeau două sau trei limbi. Când eram copil, încă întâlneam țărani vorbind mai multe limbi. Plurilingvismul și întâlnirea aceasta confesională ce a avut loc și mai pronunțat în medii urbane precum Timișoara, Lugoj, Caransebeș, Reșița, Orșova, a dat posibilitatea creionării unui cod cultural, a unui cod identitar multiplu.

Multiculturalitatea și interculturalitatea sunt niște realități în Banat, sunt realități cu ajutorul cărora putem înțelege dimensiunea europeană pe care o are România. Banatul poate să fie o punte, o posibilă asumare a unei culturi dialogale, integrative, un mod de a înțelege alteritatea și europenitatea. În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, regiunea a excelat prin căile de comunicare cu Occidentul. A fost interesată mai ales de modernizare. Din păcate, politic, administrativ și cultural,

Banatul nu a fost luat în seamă după 1918, ceea ce ați observat și ați subliniat în comentariile Dvs. În ultimul capitol al cărții am arătat ce înseamnă Timișoara în perioada interbelică, modul cum rezistă orașul nu prin politicile centraliste, ci prin politicile și prin societatea civilă locale. Atunci, în acele decenii dintre războaie, Timișoara fusese creatoare de modele pentru întreaga Românie.

Vă mulțumesc tuturor pentru atenția pe care ați acordat-o acestei cărți. Este, probabil, una dintre realizările științifice importante. Am să menționez aici că pe toată durata cercetării și elaborării cărții, am beneficiat de aportul câtorva colegi și prieteni, colaboratori excepționali la elaborarea volumului. În primul rând, de contribuțiile profesorului Miodrag Milin, venind cu câteva studii de foarte bună calitate. Domnia Sa și-a adus aportul foarte serios și la relația cu istoricii din Serbia. De asemenea, la traducerea textelor din sârbă în română, fiind nu doar un eminent cunoscător al istoriei moderne a Banatului, dar și un bilingv perfect. Important în acest travaliu a fost profesorul preot Vasile V. Muntean de la Lugoj, căruia îi sunt recunoscător pentru un text excelent despre biserica ortodoxă de limbă română. Este vorba despre un autentic cercetător, un bizantinolog recunoscut, preocupat de zeci de ani de izvoarele medievale și de istoria religiilor. Apoi, istoricii Gheorghe Naghi și Vasile Dudaș, cel dintâi studiind viața și personalitățile greco-catolicilor din Banat, cel de-al doilea descriind meticulos și credibil istoria regiunii în timpul primului război mondial și divizările ei de după acesta. În fine, colegii din Serbia, Grozdanka Gojkov, Miodrag Maticki, Slobodan Bjielica, Drago Njegovan, Adrian Negru, precum și cei din Ungaria, László Marjanucz și Aron Kovács. Cu toții au lucrat foarte atent, în deplin acord cu proiectul cărții, cooperând și redactând textele unor capitole de referință.

Îmi place să cred că *Istoria Banatului* – o continuare a unui alt volum de studii intitulat *Identitate și Cultură* (Editura Academiei Române, 2009) - aduce nu doar un plus de informație, cât mai ales o nouă interpretare istorico-istoriografică de care se vor servi colegii noștri, istorici, sociologi, politologi, arhitecți, dar și publicul interesat de cunoașterea diversității culturale și regionale, românești și europene deopotrivă. Mulțumesc frumos colaboratorilor, graficianului, Dieter Penteliuc-Cotoșman, Editurii Academiei Române, directorului acesteia, domnul academician D.R. Popescu, domnilor academicieni și profesori care au luat parte la lansarea cărții, analizând și apreciind rezultatele muncii noastre.

